

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ח ד' קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 189

מסכת מכות ב'-י'

בס"ד, כ"ט טבת תשס"ג

השבוע בגליון

■ מהו ייעודו של הפקק?
■ ההבדל בין פקק פלסטיק לפקק מתכת
■ למי משלמים העדים זוממים
■ נוח לאדם לאבד את ממונו ולא להעבירו לאחר

■ הערכת חפץ שערכו הכספי אינו ודאי
■ מדוע מאמינים לעדים זוממים?
■ פתיחת בקבוקים חדשים בשבת קודש

■ עדים זוממים נענשים ללא התראה
■ שתי סיבות להתראה
■ עדים זוממים נענשים בגין אכזריותם
■ קניית כרטיס הגרלה של מוסד תורני מכספי מעשר

דבר העורך

ריבוננו של עולם, הבנתי!

מעבר לקו נשמע קולו של הגאון רבי אהרן דוד דונר שליט"א, דומ"ץ בקהילת החרדים בלונדון, כשהוא נרגש, וחוזר ושונה: "הסיפור הזה הוא ממש גיוואלדיק, אני שמעתי אותו מפי בעל המעשה עצמו".

מהיכן נתחיל? מהיהלומים, משיעור הגמרא, או שמא מניהול המוסד התורני? ובכן, כמעט אמרנו הכל, אך בעצם טרם אמרנו דבר.

משרדו המפואר של ר' גדליה הי"ו היה סמל לעשייה קולחת ונמרצת. זה שנים רבות שהוא עוסק במסחר ביהלומים. יבוא, הפצה, יצוא, מכירה וקניה. הכל. מאז ומתמיד רחש משרדו. מכשירי הטלפון טרטרו ללא הרף, ומכשירי הפקסימיליה פלטו ניירות ללא הפוגה. פקידיו, שתוגמלו היטב, הורגלו זה מכבר לשוחח בו זמנית עם שני אנשים משני קצות העולם, כשכל אחד מהם בטוח שמדברים איתו בלבד, ומוזכירות מיומנות פתחו מכתבים במהירות מדהימה ושיגרו את התשובות למענן בו ביום.

בקרוב קהילתו ומעגל חביריו ומכריו הגדול, ידוע ר' גדליה כאדם אמין, שקול ואחראי. לפיכך, כאשר מוסד תורני חשוב נקלע למצב כלכלי קשה, היה הדבר טבעי לחלוטין, שר' גדליה יתבקש להקדיש מזמנו היקר לטובת אותו מוסד, כדי לאזן את מצבו הפיננסי.

ר' גדליה היטה את שכמו, ויהי למס עובד. אט אט, בעבודה קשה ומסורה, החל ר' גדליה לפלח תלונים, לתאם בין ההוצאות להכנסות, לנער את האבק מסעיפי תקציב שנים ונשכחים, ולהפיח רוח חיים במוסד הקמל מבחינה כספית.

כל אותה עת לא זנח ר' גדליה את שיעורו הקבוע.

מידי יום ביומו, לקראת ערב היה ר' גדליה נוטש את כל עיסוקיו, יהיו אשר יהיו, מתייחד עם גמרתו האהובה, ומאזין בשקיקה למגידי השיעור יחד עם יהודים נוספים, אשר קבעו עיתים לתורה.

סדר יומו העמוס - היהלומים, המוסד התורני והשיעור, לא נתן בו את אותותיו. ר' גדליה היה מסוג האנשים שעומס העבודה מחייה את רוחם ומפיח בהם מרץ וסס חיים.

אולם, לקראת סוף השנה האזרחית, חש ר' גדליה כי המלאכה קשתה עליו. לקראת ימי אידיות המסחר ביהלומים פורח, השוק מתעורר לחיים באחת, ועל שולחנו של ר' גדליה הצטברו הזמנות ופניות רבות מאד, עד כי לא היה באפשרותו להיענות להן כלל. פשוט לא היה לו זמן.

פקידיו ומוזכירותיו עמלו קשות גם לאחר המשיך בעבודתו.

דף ב'א כיצד העדים נענשים זוממים

עדים זוממים נענשים ללא התראה

בימים אלו אנו עוסקים בסוגיית "עדים זוממים" אשר העידו דבר מה על פלוני, ולאחר מכן באו שני בני אדם אחרים וטענו כנגד העדים הראשונים "עמנו הייתם" ולא יכולתם לראות את הדבר שאתם מעידים עליו וממילא שקר העדתם. על העדים הזוממים מוטל עונש זהה לזה שהיה אמור לקבל האדם שהם העידו עליו. בתחילת לימוד מסכת מכות, מן הראוי להביא את ביאורו של הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל על דין זה של "עדים זוממים".

עדים זוממים נענשים ללא התראה: כידוע, אין אדם נענש בבית דין אלא אם כן התרו בו לפני עשיית האיסור כי הוא עומד לעבור על דבר מן התורה ולהענש בהתאם. אולם, עדים זוממים, אף שלא הותרו קודם לעדותם, שהרי איש לא ידע כי הם עומדים לשקר - נענשים (כתובות לג:א). זאת, מבארת הגמרא (שם), משום שהם עצמם ביקשו להטיל עונש על אדם שמעולם לא התרו בו. הרמב"ם (הל' עדות פ"כ הל' ד) **מוסיף ומחדש**, כי מטילים עונש אף על עדים זוממים **שוגגים**, שלא ידעו כלל ועיקר על פרשת "עדים זוממים" שבתורה.

שתי סיבות להתראה: יש שתי סיבות לכך שאין מענישים אדם אלא אם כן התרו בו: א. שלא יחשב לשוגג אשר אינו יודע כי הוא עובר על איסור (לקמן ו'ב). ב. מלבד זאת, שיידע, כי במעשיו הוא חורף על עצמו גזר דין מוות, או עונש אחר המוטל עליו (סנהדרין מא/א ורמב"ם הל' סנהדרין פ' י"ב הל' ב'). עיי"ש שצריך לקבל על עצמו במפורש דין מיתה). לכאורה, הסבר הגמרא שאין צורך להתרות בעדים זוממים, משום שגם הם ביקשו להטיל עונש על אדם חף מפשע, מתייחס לכך שניתן להעניש את העדים למרות שלא ידעו כי יוטל עליהם עונש מיתה. אך מניין למד הרמב"ם כי גם אין צורך לוודא שהעדים הזוממים הם מזידים ואינם שוגגים? (עיי' ראב"ד שם).

עדים זוממים נענשים בגין אכזריותם: מבאר הגר"ש שקופ זצ"ל, כי הרמב"ם סבר, שעדים זוממים אינם נענשים על מעשה העבירה שעשו, אלא על רשעתם, "על מה שהרשיעו נגד מדות האנושיות, אף אם לא ידעו מדין חומר האיסור שאסרה תורה אבל כיון שידעו שעל ידי הגדתם יתחייב הנידון שלא כדין... זוהי עיקר רשעתם..." (חידושי רבי שמעון יהודה הכהן, כתובות סי' ל"ט. ועיי' "קצות החושן" סי' כ"ח סי' ח', ועיי' בספר המפתח ביאורים אחרים לדברי הרמב"ם).

דף ג'א אומדין כמה אדם רוצה ליתן

קניית כרטיס הגרלה של מוסד תורני מכספי מעשר

מוסדות צדקה רבים נוהגים לגייס כספים תוך הבטחת פרסים שונים שיעלו בגורל בין התורמים להם. הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ד סי' ע"ח) נשאל, אם רשאי אדם לרכוש כרטיס הגרלה מכספי מעשר כספים, או שמא יש להתייחס לכרטיס זה כאל חפץ בעל ערך כלכלי לבעליו, שאין לממן את רכישתו מכספי מעשר.

שני סוגי כרטיסי הגרלה: בדברי תשובתו מציין הגר"מ כי יש לפצל שאלה זו לשני חלקים, כלומר, לשני סוגי כרטיסי הגרלה. יש מוסדות המנפיקים מספר קבוע מראש של כרטיסי הגרלה, תוך התחייבות, שבתום מכירת מספר הכרטיסים הנקוב, או במועד מסוים, גם אם לא ימכרו כל הכרטיסים שהונפקו, תתקיים ההגרלה המובטחת בין רוכשי הכרטיסים. בהגרלה מסוג זה, גם רוכש הכרטיס הראשון יודע במדויק את סיכויי לזכות בפרס המובטח.

אולם, קיים סוג אחר של כרטיסי הגרלה, הנמכרים על ידי מוסדות ש

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם אריה לייב הפטקה** ז"ל

ב"ר שלמה ז"ל נלב"ע ו' שבט תשנ"ט

ת. נ. צ. ב. ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **צבי זליכוב** ז"ל ב"ר חיים הכהן ז"ל

נלב"ע ז' שבט תשכ"ה ת. נ. צ. ב. ה.

הונצח ע"י ידידיו הר"ר חיים זליכוב ומשפ' שיחיו ת"א,

הר"ר **אריאל זליכוב** ומשפ' שיחיו ת"א

המשך מעמוד קודם

את מספר כרטיסי ההגרלה שיימכרו, וגם אינם נוקבים במועד סופי לקיום ההגרלה. ברור, איפוא, קובע הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, כי הכרטיסים מן הסוג השני, אינם בעלי ערך ממוני כל שהוא. אדם הרוכש כרטיס מסוג זה למטרות רווח, שם את מעותיו על קרן הצבי, מאחר שלא הובטח לו מאומה. ממילא, אין זו השקעה, כי אם נתינת צדקה, ורשאי אדם לרכוש כרטיס הגרלה זה מכספי מעשר.

נותר, איפוא, לברר מה דינם של כרטיסי ההגרלה מן הסוג הראשון. לשם כך תחילה עלינו לבדוק אם ניתן לקבוע את ערכו של דבר מה ששוויו אינו ידוע כל עיקר. כלומר, עלינו לוודא, כי ניתן להתייחס לכרטיס ההגרלה כאל חפץ בעל ערך ממוני, אף על פי שרובם המוחלט של רוכשי הכרטיסים אינם זוכים בהגרלה.

הערכת חפץ שערכו הכספי אינו ודאי: בעל ה"אגרות משה", הוכיח מסוגיותנו, כי ניתן להתייחס לחפץ מסוג זה כאל חפץ בעל ערך. שהנה, בסוגיותנו מבואר, כי ניתן לשום את ערך כתובתה של אשה שכלל לא התגרשה. זאת, על ידי בדיקת הסכום אותו מוכנים הסוחרים להשקיע ברכישת הזכויות של כתובת אשה זו לכשתגיע לידי מימוש. הסוחרים בודקים את מצב בריאותם של הבעל ושל האשה, את היחסים השוררים ביניהם וכדומה, ומעריכים את סיכויי האשה להאריך ימים אחר בעלה, או לחילופין להתגרש ממנו ולזכות בכספי הכתובה. הרי לנו, כי ניתן להתייחס לדבר מה שערכו אינו ודאי, כאל חפץ ממוני. מעתה, אין לרכוש כרטיס הגרלה מן הסוג הראשון מכספי מעשר, שהרי נותן הצדקה מקבל מיד את תמורתה בדמות כרטיס ההגרלה!

אדם שזכה בהגרלה: הגר"מ פיינשטיין זצ"ל מוסיף וכותב, כי גם אם רוכש כרטיס ההגרלה מן הסוג השני זכה בפרס, ייטיב לעשות אם יחזיר לכספי המעשר את סכום הכרטיס שעל ידו הוא זכה בפרס. [ועיי' "דרך אמונה" הל' מתנות עניים פ"ז בבאור הלכה ד"ה "ואחד"].

דף ה'ב לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין

כאשר זמם - ולא כאשר עשה!

במאמר הראשון עסקנו ב"עדים זוממים" אשר עדותם נדחתה מפאת עדות שני בני אדם אחרים המעידים כי שקר העידו הראשונים.

מדוע מאמינים לעדים זוממים? לכאורה, לפנינו שתי כיתות של עדים, שלא ניתן להאמין לשתייהן כאחת. מדוע צוותה התורה להעדיף את עדות השניים על פני הראשונים? הרמב"ן (דברים יט"ח) והטור (ח"מ סי' ל"ח) מבארים, כי העדים המזוימים נאמנים רק כאשר הם טוענים, כי העדים הראשונים שהו עמם במקום פלוני (בסוגיותנו לעיל ה"א), וממילא, אין הם יכולים להעיד על התרחשות שאירעה באותו זמן במקום אחר. לכן, אין העדות השניה סותרת את העדות הראשונה, אלא היא מערערת את בסיס קיומה של העדות הראשונה, אחר שהם מעידים כי העדים הראשונים שהו במקום אחר כלל [ועיי' ב"ק ע"ב "ירבא אמר עד זומם חרדוש הוא", ועיי' באחרונים בסברת אב"י החולק].

בגמרתנו מבואר כי "לא הרגו - נהרגין, הרגו - לא נהרגין", כלומר, בית הדין מטיל על העדים הזוממים עונש זהה לזה שהם ביקשו לטפול על הנאשם, אך ורק אם הנאשם לא הומת עדיין. אולם, אם הנאשם כבר הומת, אין הם נהרגים. כלל זה מפורסם יותר בדרשה (עיי' רש"י חולין י"א/ב), שאינה מוזכרת בתלמוד, והיא - "כאשר זמם" - "ולא כאשר עשה", והרמב"ם (הל' עדות פ"כ הל' ב') מבאר, כי הלכה זו היא מפי הקבלה.

לכאורה, אם כבר עלה בידם לבצע את זממם ולגרוע לענישת הנאשם, דינם חמור שבעתיים, ומדוע הם פטורים מעונש כל שהוא?

בעל ה"חינוך" (מצווה תקכ"ד) מבקש לתת "קצת טעם לדבר", שהקב"ה ניצב בקרב הדיינים, ולו היה הנאשם זכאי, לא היה הקב"ה מאפשר להמיתו [ועיי' רמב"ן ורבינו בח"י].

המאירי כותב בשם הגאונים, כי התורה מסרה בידי בית הדין "עדים זוממים" אשר בקשו להמית אדם לשווא. אולם, היא לא מסרה בידיהם "עדים זוממים" שהצליחו במזימתם והוכפל עונשם, הן שקר והן רציחה, משום שעדים אלו אינם ראויים לכפרה!

גם ה"כסף משנה" (הל' עדות הל' ב') כותב, כי עדים זוממים שגרמו את מות הנאשם "גדול עוונם מנשוא", ואין הם ראויים שתכפר עליהם מיתת בית דין, כשם שמצינו במסכת סנהדרין (ס"ה/ב), שהמעביר את בנו למולך נענש, ואילו המעביר את כל בניו למולך אינו נענש. זאת, משום שעונו של המעביר את כל בניו למולך גדול

מנשוא, ואין הוא ראוי לכפרה [ועיי' סמ"ג לאוין מ']. [בביאורים לסמ"ג מכתב ידו של ר' משה מצורף - מתקופת הראשונים, הביא, שהרב יחיאל מפרש השיב למשומד אחד, כתשובה הנ"ל בדבר חיוב המעביר בניו למולך. והאחרונים דנו אם תשובה אמיתית היא, או שהומצאה רק כתריס בפני המשומדים. עיי' אריכות דברים בנידון בספר "כמוצא שלל רב", לפרשת אחרי מות].

המאירי עצמו (הובא ב"עיי' יעקב" בסוגיותנו) מטעים כלל זה, כי התורה חששה שייצא שם רע על בית הדין, כפי שמבאר ה"פני יהושע" (בסוגיותנו), שכאשר יחרגו את העדים הזוממים, הרי לבטח בין הדין טעה, או בהריגת הנאשם או בהריגת העדים הזוממים. לפיכך, גזרה תורה שלא להורגם, והרבה שלוחים למקום להיפרע מהם.

הגאון רבי יהונתן אייבשיץ ("תומים" סי' ל"ח), כותב סברה הלכתית להבנת כלל זה. תחילה הוא מחדש, כי כאשר עדים מוזמים על ידי עדים אחרים, ולפתע קם הנאשם ומצדיק את העדים הראשונים וטוען כי הם אינם זוממים, שומעים לדבריו [ועיי' שם מקור לסברה זו האמורה לפי דעת הרמב"ם שרק במיתה נאמר כאשר זמם ולא כאשר עשה].

אם כן, כאשר הנידון כבר נהרג, נלקחה מן העדים הזוממים האפשרות להצדקתם על ידי הנאשם, אפשרות שעמדה להם כאשר הנידון היה בחיים, ולפיכך, אין המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

שעות העבודה הרגילות. הוא עצמו שוחח רק עם אנשי עסקים שבקשו לסכם עמו על עסקאות בעלי סכום גבוה בלבד. ר' גדליה מיטע לצאת ממשרדו במשך היממה כולה, ועל ארוחת הצהרים ויתר זה מכבר. למרות הכל, כרעו ר' גדליה ופקידיו תחת הנטל, ומשך, פנה ר' גדליה להתייעץ עם האנשים הקרובים לו ביותר.

בשיעורי תורה רבים ניתן לחזות ביחסים המופלאים הנרקמים בין לומדי השיעור. אחוות אחים, המיישמים יחדיו מידי יום ביומו את המטרה הנעלה ביותר בתבל - "והגית בו יומם ולילה". כך, באחד הימים, לאחר השיעור פרס ר' גדליה את לבטיו בפני משתתפי השיעור, תיאר להם את המעמסה הכבדה הרובצת על כתיפיו, ובלחש, תוך שעיניו מושפלות, ביקש לשמוע את חוות דעתם על רצונו להפסיק את השתתפותו בשיעורו הקבוע למשך תקופה מוגבלת, עד שירוחם.

שעה ארוכה נשאו ונתנו יושבי השיעור עם ר' גדליה. את המוסד התורני לא ניתן היה להזניח. אחדים מלומדי השיעור הם שהמריצוהו ליטול על עצמו את ניהול המוסד. היה ברור להם, כי אם כף רגלו לא תדרוך בשערי המוסד במשך שבועיים, תבוא עליו כליה.

את מסחרו, כמובן, לא ההין איש להציע לו לעזוב...

משך, נמנו וגמרו ביניהם חברי השיעור, כי הם "מתירים" לר' גדליה להיעדר מן השיעור למשך שבועיים ימים בלבד, שבמהלכם הוא ישקיע את מלא מרצו וכוחותיו בעסק היהלומים, ולאחר מכן, כשוך הסערה, ישוב ר' גדליה לפסל הגמרא.

למחרת בבוקר נכנס ר' גדליה למשרדו, וליבו החסיר מספר פעימות. כבר בעמדת איש הביטחון המוצב בקביעות בפתח משרדו, הוא חש בדבר מה שאינו תקין. השומר ישב מובטל. בכל יום היה הלה רגיל לפלוט צרור טרוניות בשפה הפורטוגזית, בשעה שנאלץ לבדוק כמויות בלתי מבוטלות של בני אדם במכשיר הבידוק האלקטרוני, לוודא כי תיקניהם אינם מכילים חפצים חשודים ולתאם את כניסתם למשרדו עם קצין הביטחון של הבניין.

נכנס ר' גדליה לתוככי משרדו והדם אזל מפניו.

הטלפונים לא טרטרו.

מכשירי הפקסמיליה לא פלטו ניירות.

פקידיו ישבו ננוחים וידיהם שמוטות.

שולחן המכתבים היה נקי.

ש ק ט ! ! !

כמו השקט שבין תקיעה לתקיעה בראש השנה.

ר' גדליה שפסף את רקותיו, נשא את שתי ידיו לשמים ואמר:

ריבונו של עולם, הבנתי ! ! !

לא כל יהודי זוכה לאות כה מובהק משמים כדי להזריכו בדרך הנכונה. ר' גדליה זכה.

תלמיד חכם מובהק ששמע את המעשה הגיב, כי ניתן ללמוד ממנו עד כמה חשובה בעיני הקב"ה השתתפותו של יהודי בשיעור תורה.

ר' גדליה אשר כל מעשיו נעשו לשם שמים, ואף הקדיש את זמנו למוסד התורני, זכה לאות מופת נדירים בזכות מעשיו.

לא נותר לנו אלא לסיים מעשה מדהים זה ברעיון מוסרי מאף אותו שמענו מקורא יקר.

ידוע (שבת לא/א), כי לאחר מאה ועשרים שנה יישאל כל אחד ואחד מהאנשים "נשאת ונתת באמונה?" "קבעת עתים לתורה?"

כאשר מתייצב אדם בפני בית דין של מעלה, נחקרים צפונות לבו: יהודי יקר! "נשאת ונתת באמונה?" האומנם, ידעת, הרגשת והאמתת בכל רגע, שהכל מאיתו יתברך? שאתה אינך מצליח, אלא הקב"ה מצליח את דרכך? האם חשת בכל חושך, כי בורא העולם מנווט את כלכלת כל בוראיו בחן ובחסד וברחמים???

כן ! ! ! אתה מהנהן בראשך? **האמת ! ! !** ובכן, הבה נבדוק אם אכן האמתת שהכל מאיתו יתברך, ואתה אינך אלא עושה את ההשתדלות המוטלת עליך. "קבעת עתים לתורה?" האם בהגיע זמן השיעור זנחת את כל עיסוקיך ואצת רצת ללמוד תורה מתוך המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם
מעמידים אותם לדין.

דף ג/ב הפותח בית הצואר בשבת חייב

פתיחת פקק של בקבוק חדש בשבת קודש

בעשרות השנים האחרונות, דנים פוסקי ההלכה אם מותר או אסור לפתוח בקבוק חדש בשבת, וסוגייתנו משמשת כציר מרכזי לנידון הלכתי סבוך זה.

מלאכת "מכה בפטיש": אחת מל"ט אבות מלאכה האסורים בשבת קודש על פי ציווי התורה, היא מלאכת "מכה בפטיש" (שבת עה/ב). היינו, אין לסיים בשבת את יצירתו של חפץ כל שהוא, יהא קטן ככל שיהא.

האם פקק סגור נחשב "כלי"? בבואנו לדון בדבר פתיחת בקבוק חדש בשבת, יש איפוא, להגדיר את מעמדו ההלכתי של הפקק טרם פתיחתו ושחרור מסגרת הבטחון המחוברת אליו. היינו, יש לקבוע אם הוא נחשב ככלי ראוי לשימוש, ואזי מותר להסיר מן הבקבוק החדש בשבת, או שמא אין הוא אלא חפץ שאינו ראוי לשימוש, ולפיכך, גם אינו נחשב ככלי, וממילא המסיר את הפקק מן הבקבוק מכשיר אותו על ידי כך לשימוש, ובזאת הביא את הפקק לידי גמר מלאכתו, ועבר על איסור של "מכה בפטיש".

מהו ייעודו של הפקק? כדי לקבוע זאת, עלינו לברר מהו ייעודו של כל פקק, או אז נדע, אם פקק סגור ממלא את ייעודו. ובכן, בשאלה רגישה זו נחלקו הדעות. יש הסוברים, כי תפקידו של הפקק הוא לכסות את פי הבקבוק. ממילא, עוד טרם הסרת המסגרת סביבו הוא נחשב ככלי, ואין כל מניעה להסיר את הפקק מן הבקבוק בשבת, משום שהעושה כן לא יצר מאומה, הפקק היה כלי גם קודם לכן (הגר"י פשר שלי"א "אבן ישראל" ח"ב סוף הל' שחיטה פי י"ד, הגר"א י"ד ודברג שלי"א "ציץ אליעזר" חלק י"ד סי' מ"ה).

לעומת זאת, לדעת פוסקים אחרים ייעודו העיקרי של הפקק הוא לשמש לסגירת בקבוקי שתיה ולפתיחתם ביעילות ולא רק ככיסוי לבקבוק בלבד. לדבריהם, כל עוד הפקק נעול במסגרת הבטחון, אין הוא נחשב לכלי, והמסירו מן הבקבוק יצר כלי בשבת, וממילא הדבר אסור (הגר"ש אורעבאך זצ"ל שו"ת "מנחת שלמה" ח"א סי' צ"א אות י"ב, ח"ב סי' י"א, ו"שולחן שלמה" ח"ב סי' ש"ק ט"ו ופוסקים נוספים).

אלא, שהדברים אינם פשוטים כלל ועיקר, ובשורות הבאות נגלה, כי לאור דברי ראשונים אחדים בפירוש סוגייתנו, יש הבדל מהותי בין פקק מתכת לפקק פלסטיק. סוגייתנו מביאה שני מעשים זהים, לכאורה, שדינם שונה, תוך שהיא מבארת את ההבדל ביניהם. הלכה אחת קובעת, כי "הפותח בית הצואר בשבת חייב". היינו, אדם שנטל לידיו בגד שעדיין לא יצרו בו פתח להכנסת הראש, וייצר את הפתח בשבת - חייב (רש"י ד"ה "זהו", ועיי' רמב"א שהוא משום "מכה בפטיש" ועיי' ב"באור הלכה" סי' ש"מ). הלכה נוספת קובעת, שרשאי אדם לפתוח מגופה - מכסה - של חבית בשבת, אף שהמכסה מחובר לחבית בטיט. ההבדל בין שתי הלכות אלו מנוסח בגמרא בקצרה - "זה חיבור זה אינו חיבור". כלומר, הבגד מעולם לא היה פתוח, ויוצר הפתח מסיים בעשייה זו את יצירת הכלי, ולפיכך הדבר אסור. לעומת זאת, ייצורו של מכסה החבית הושלם זה מכבר, אלא שהוא הודבק על פי החבית כדי לשמור את היין. מעתה, המסיר את המכסה לא יצר מאומה, משום שהמכסה נוצר כבר לפני כן (רש"י שם).

ההבדל בין פקק פלסטיק לפקק מתכת: כאשר נחקור מעט אודות תהליכי הייצור של פקק הפלסטיק ופקק המתכת נגלה, כי תהליך ייצורו של פקק המתכת מתהווה על הבקבוק עצמו, בעזרת מכונה הדוחסת טבלת מתכת על הבקבוק. לעומת זאת, ייצורו של פקק הפלסטיק מושלם טרם הצמדתו לבקבוק, ורק לאחר מילוי הבקבוקים במשקה סוגרים אותו בפקק הפלסטיק ויוצרים את מסגרת הבטחון. מעתה, פתיחת פקק פלסטיק אינה יוצרת מאומה. הפקק יכול היה לשמש לייעודו - סגירת בקבוק ופתיחתו - מייד לאחר ייצורו, עוד בטרם השתמשו בו במפעל לייצור הבקבוקים. לעומת זאת, הסרת פקק המתכת יוצרת כלי חדש, משום שמעולם לא היה פקק זה במצב, שניתן היה להשתמש בו לפתיחת בקבוקים ולסגירתם.

נטרם נמשיך לשלב הבא, נסכם בקצרה את השלבים הקודמים. א. יש הסוברים, כי ייעודו של הפקק הוא לחתום את הבקבוק. לדעתם, אין איסור להסיר בשבת את הפקק מן הבקבוק, משום שבכך לא נוצר כלי חדש, כי הפקק היה כלי כבר מעת ששימש כחותם. ב. יש הסוברים, כי פקק שלא ניתן להשתמש בו בחופשיות אינו כלי, זאת, בתנאי, שמעולם לא ניתן היה להשתמש בו כפקק. לפיכך, בשבת אסור להסיר פקק מתכת מן הבקבוק, אך מותר לעשות כן אם הפקק עשוי פלסטיק, כי הוא כבר הושלם טרם שהפך לחותם.

ברם, בכך לא תס דיון מעניין זה. יש מן הראשונים (ר"ת, מובא ברמב"ן ובריטב"א בסוגייתנו, והרמב"ם בפירושו לתלמוד כתב יד למסכת שבת, הובא במעשה רוקח בפתח ספרו מתוך פירוש למסכת שבת להרב פריה ב"ר יסעים בשם רבי אברהם בנו של הרמב"ם), המבארים את ההבדל בין בגד למגופה של חבית באופן שונה לחלוטין, ובעקבות כך גם נהפכות על פיהן המסקנות אליהן הגענו לעיל.

לדעתם, הבגד עליו מדובר בגמרתו, הוא בגד שכבר נוצר בו הפתח להכנסת הראש, אלא שתפרוהו לפני כיבוסו. כעת, הצורך להסביר את ההבדל בין פתיחת בית צוואר זה, לפתיחת מגופה של חבית הוא חיוני ביותר. לדעתם, ההבדל ביניהם נובע מסוג החיבור בו השתמשו כדי לסתום את הפתח של הבגד ואת מכסה החבית. את הפתח של הבגד תפרו בבד. הבגד עשוי בד, וכמו כן התפירה היא בבד, הרי לך בד חדש, שכאילו מעולם לא נקרע! אולם, החבית עשויה חרס, או עץ, ואילו החיבור בינה לבין המכסה נעשה על ידי טיט. חיבור מסוג זה אינו מטשטש את ייחודיותו של המכסה, ולפיכך, מותר להסירו בשבת.

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם
ידיעה ברורה, כי הקב"ה יודע שכבר מילאת היום את ההשתדלות המוטלת עליך בענייני פרנסה, ועתה הנך יושב והוגה בתורת האלוקים?
כן??? "קבעת עיתים לתורה!?"
אשריך וטוב לך.

.....
המעוניין לזכות את הרבים
בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת
שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 93-67-570-03

בברכת התורה העורך

פנינים

דף ה/א משלשין בממון ואין משלשין במכות
חלוקת מלכות - דבר בלתי אפשרי
במשנתנו מבואר, כי עדים שביקשו לחייב אדם בתשלום ממון ונמצאו זוממים, מחלקים ביניהם את הסכום אותו ביקשו לחייבו. כגון, אם באו שני עדים וביקשו להטיל על אדם תשלום של מאה זהובים, כל אחד מהם ישלם חמישים זהובים. אולם, אם עדים אלו רצו להטיל עונש מלקות על פלוני, ונמצאו זוממים, אין מענישים כל אחד מהם במחצית המלקות. **לדעת בעל "צפנת פענח"**, אין מחלקין את המלקות בין העדים הזוממים, משום שעונש המלקות הוא יחידה אחת בת שלושים ותשע מלקות, שלא ניתן לפצל.
ואילו הגר"י מבייסק זצ"ל ביאר, כי לא ניתן לפצל את עונש המלקות, משום שחלוקת העונש לא תגרום לכל אחד מהעדים הזוממים חצי מן הצער שהיה אמור ללקות בו הנאשם, שהרי כאב הנובע משלושים ותשע מלקות רצופות גדול לאין ערוך מכאבם המצורף של שני בני אדם שקיבלו מספר מלקות חצוי ("בית הלוי" על התורה, סוף פרשת בשלח).

דף ה/א חזינו אי מצפרא לפניא מצי אזיל
האם יש סוף להזמה?
שאלה מחודדת ביותר שאל האדמו"ר מגור, בעל החידושי הרי"ם זצ"ל: מקובלנו, כי אין עדות כשרה, אלא אם כן היא "עדות שאנה יכול להזימה". גם כאשר המזימים באים ומעידים, כשרה עדותם של המזימים, מפני שניתן להזים גם אותם. אף אלו, זוממי הזוממים יתקבלו כעדים, כי גם אותם ניתן להזים. אם נמשיך הלאה נתקל בבעיה חמורה. **מספר גדול אמנם**, אך מוגבל, של הכשרים להעיד על הרגע המדובר - האם "עמנו הייתם" או "עמנו הייתם"? גירוס לכך, שאת הכת האחרונה שבעולם לא יהיה מי שיוזם. מכיון שכך, אף הזוממים שעליהם באו האחרונים להעיד, לא יתקבלו, מאחר שעדותם היא מסוג העדות ש"איתא אתה יכול להזימה". תגובת השרשרת' תמשיך הלאה, עד שאף את העדים הראשונים לא נוכל לקבל!...
בעל "נימוקי מלבי"ם", ענה על כך תשובה מחודדת:

בסוגייתנו נאמר שאין צורך להעיד "עמנו הייתם" ברגע מסויים, אלא די להעיד שזמן מה אחר כך הייתם עמנו במקום פלוני. ואם אין אפשרות להגיע ממקום המעשה על פי העדים הראשונים לאותו מקום פלוני באותו פרק זמן אזי מכריזים על העדים הראשונים כי עדים זוממים הם.
נמצא, איפוא, שכמות העדים כלל אינה מוגבלת... ("אמרי בנימין").

דף ו/א ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר
קריאת שמע - עיר מקלט
פירש הרב רבי אברהם יהושע העשיל זצוק"ל, בעל "אהוב ישראל" מאפסא:

"שם עיר מקלט תהינה לכם" - הן שש המלים שבפסוק "שמע ישראל", בהן ימצא אדם מקלט לרוחו הנבוכה. "ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר", הן ארבעים ושתים המלים מ"ואהבת" עד "ובשעריך", שעל ידן אדם משעבד את כולו לקב"ה.

המשך מעמוד קודם
התבוננות קלה תעלה, כי לפי שיטה זו אסור להסיר כל פקק בשבת, אף פקק העשוי פלסטיק, משום שמסגרת הבטחון של פקק הפלסטיק עשויה אף היא פלסטיק, והרי הוא כבדג שפתחו נתפר! (ינחל זרד"ק קונטרס פקקים ועיי' "מנחת שלמה" שדחה ראיה זו).
איסור "מחתך": לא נגענו במאמר זה כי אם בקצהו של נידון הלכתי מרתק זה. כדי לסבר את האוזן עד כמה יש לברר נושא זה לאשורו לפני ההכרעה נציין, כי לדעת הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א, בשבת, אין להסיר כל פקק חדש מן הבקבוק משום איסור שונה לחלוטין - "מחתך" (עיי' שבת עד/ב רש"י ד"ה "והמורטיו"). בדעה זו נוקטים גם פוסקים נוספים.

דף ה'א ממון מצטרף

למי משלמים העדים הזוממים

במאמר זה נעסוק בעדים זוממים שלא ביקשו להטיל עונש פיזי כגון, מלקות או מיתה על הנאשם, כי אם תשלום ממון כגון, קנס, או תשלום נזיקין.
נוח לאדם לאבד את ממנו ולא להעבירו לאחר: בקרב לומדי התלמוד רווחת הידיעה הבסיסית, כי לאחר שבית הדין מרשיע את העדים הזוממים ופוסק עליהם קנס "כאשר זמם" ובגין כך הם מתחייבים בתשלום ממון זהה לזה שהם ביקשו להטיל על הנידון, העדים הזוממים משלמים סכום זה לאדם שעליו הם טפלו שקר (רש"י ד"ה "ממון מצטרף" וראשונים נוספים). בשם הגר"י סלנטר זצ"ל מוסרים, כי אין די בכך שבית הדין יורה להשמיד ממון של העדים הזוממים ובכך הוא יקנוס אותם בסכום שאותו ביקשו להטיל על הנאשם, משום שאיבוד הממון מן העולם אין בו ענישה מושלמת. זאת, משום שנוח לו לאדם לאבד את ממנו מאשר לחזות בהעברתו לידי אחרים. והנה, עדים אלו, לא זו בלבד שביקשו להפסיד מממון של הנאשם, אלא אף ביקשו לחייבו להעביר ממון זה לאדם אחר. מעתה, אם יאבדו את ממוןם בלבד, לא יהא עונשם שווה במשקלו הסגולי לזה שהם ביקשו להטיל על הנאשם.
אלא, שמגמרא שלמדנו לא מכבר מוכח, כי שמועה זו אין לה כל ביסוס. שכן, בגמרא (סנהדרין י"א) מבואר, כי גם כאשר העדים ביקשו לגרום הפסד ממון בלבד לנאשם, כגון שהעידו שיש לסקול את שורו, עליהם לשלם ממון. לפי הנמסר בשמועה בשם הגר"י סלנטר זצ"ל, במקרה זה היה על בית הדין להשמיד רכוש של העדים הזוממים בסכום זה, אך לא היה עליהם לשלמו! (ראה "משנת המלך" על התורה, פרשת שופטים).
ברור, אם כן, שעל העדים לשלם את הממון. לידי מי? מעניין להיווכח כי הידיעה הפשוטה, לכאורה, והכתובה בראשונים, כי העדים מעבירים את התשלום לידי האדם עליו הם טפלו את העלילה, אינה מוסכמת כל עיקר על רבי אליעזר ממיץ, הכותב בספרו ("ספר יראים" סי' קע"ח), כי אין הוא יודע כיצד השתרשה דעה זו, ולדעתו, בית הדין רשאים ליטול את הכסף מן העדים הזוממים ולתיתו למי שירצו!... "כך נראה לי עד יורה צדק". אמנם, בסוף דבריו ציין, כי סביר להניח שהממון ינתן לזה שהעידו עליו, אף שאין הוא יודע את הסיבה לכך (עיי' שו"ת רדב"ז סי' אלף מ"ט, גליוני הש"ס מכות ה"א, הגהות הגר"י פרלא לספר יראים מצוה רמ"ג ועוד).
האחרונים טרחו למצוא מקורות בתורה לחובת העברת התשלום לידי מי שהעדים הזוממים רצו להפסידו, בהם הרדב"ז (שו"ת סי' אלף מ"ט), הלומד זאת מן הפסוק "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו". המילה "לאחיו" מיותרת לכאורה. אלא, שבכך נרמז, כי העשייה של העד הזומם, הלא היא התשלום, תהיה ל"אחיו", לנאשם (עיי' "תועפות ראם" על ספר היראים שם).

כתובת המערכת

רחוב הרב ונמן 1 ת.ד. 471 בני-ברק
טל. 03-5780243 פקס. 03-5780243
מחלקת מנויים
המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
בדואר: נא לפנות לטל. 03-57-06-616
בדואר אלקטרוני: נא לפנות
dafyomi@hadaf-hayomi.com
פקס: נא לפנות לפקס 03-5748272

עולם הדף היומי

להלן זמני שיעורים בדף היומי
כפי שנמסרו למערכת

פריס - צרפת

בביהמ"ד "נחלת חיים יעקב"
רח' פאווה 8 קומה ב'
8 RUE PAVEE PARIS
טל' לבירורים 01-42-778275
ע"י מגיד השיעור
הרה"ח ר' יוסף שניאור שליט"א
דיין ומו"צ בפאריס

נקודות הפצה בחו"ל

אצוות הברית ניתן לקבל את הגליון
"מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
מידי שבוע-בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218
ניו ג'רסי: מושפי פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינר 818-5098880
אנגליה: יחזקאל אבר 44-(0)8700-416000
מבין ספר: שמואל אבר 050-580-8880
קנדה מונטריאלי: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
ארגנטינה: הר"ר מרדכי באבעק 5411-4862-9313
אוסטרליה: הר"ר יחזקאל בראון 613-95300217
הולנד: הר"ר יוסף ברוך 020-2437-0074
ברזיל: הר"ר יהושע פסטרנק 011-30513955
צרפת: הר"ר יהודה בוכינר 333-88140301
שווייץ: הר"ר רפאל מוסבקר 014620030

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגיד שיעור דף היומי,
סוכטשוב

הננו שמחים להודיע
כי זכינו ב"ה

לייסד שיעור חדש

בסוגיות הדף היומי

במשרד עו"ד ש. הורביץ

רח' אחד העם 31 תל-אביב

בכל יום שני אחה"צ

ע"י מגיד השיעור

הרב חיים דוד קובלסקי

שליט"א

לעילוי נשמת

מרת **בילא עציני - טימברג** ע"ה
ב"ר ישראל ז"ל נלב"ע ליל שבי"ק ר"ח שבט תש"ס
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **שלמה בירנברג** ז"ל
ב"ר אלימלך ז"ל נלב"ע כ"ח טבת תשל"ה
ולעילוי נשמת
מרת **שושנה ריזל בירנברג** ע"ה
ב"ר שלמה ז"ל נלב"ע ב' טבת תשנ"ו
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

לע"נ הר"ר **ראובן גומבו** ז"ל ב"ר צבי ז"ל
וזוג מרת **פראדל גיטל** ע"ה ב"ר שמואל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ מרת

פריה רבקה מרובקה ע"ה
בת הרה"ק יוסף סדר הי"ד
רבה של דוברין
נלב"ע ז' שבט
ולע"נ האח הרה"ק **יהושע**
הי"ד רבה של פוזנא
אחים ואחיות ובני משפחה
הי"ד שנספו בשואה
הונצחו ע"י ידידיו הר"ר **רפאל**
וזוג מרת **רבקה מרובקה** שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **פייגא בורשטין** ע"ה
ב"ר משה הלוי ז"ל
נלב"ע
ז' שבט תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י
המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **חנה פיגא גוטסגנדה** ע"ה
בת הר"ר בנימין דוד ז"ל
נלב"ע
ג' שבט תשנ"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י נכדה ידידיו
הר"ר **שאל חסדיאל**
ומשפי שיחיו בני ברק

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם וסרצוג** ז"ל
נלב"ע ה' שבט
תש"ב
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י חתנו
הר"ר **יהודה וידבסקי**
ומשפי שיחיו ת"א

בשורה טובה ללומדי הדף היומי
גבאי בתי הכנסת ומגיד השיעורים

בימים אלו יוצאים לאור הגמרות
המפוארות מסכתות מכות ושבויות
בהוצאת "מאורות הדף היומי"
הזמירו מאלוקא באגרי מסוכסכ
לומדי הדף היומי

כל הקודם
זוכה

לפרטים והזמנות נא לפנות ליחסי הלקוח במשרד "מאורות הדף היומי" טל. 03-6164725

מקורי ומעניין! אקטואלי ומרתק!
ספרי "מאורות הדף היומי"

הוא מעניין לכל המשפחה!
אזכר אותו בסר הקדסים!

להזמנות: 03-6160657 פקס. 03-5780243 (סט או בודדים)